

Recensie: *Waar Het Denken Stokt* van René Oudeweg

Een ongemakkelijke confrontatie met de machinale verlichting

René Oudeweg's *Waar Het Denken Stokt* is geen boek dat troost. Het is een verzameling essays die systematisch de comfortzones van het hedendaagse denken binnendringt en daar weigert weer te vertrekken. Met de ondertitel *Notities tegen de Machinale Verlichting* kondigt Oudeweg zijn project aan: een frontale aanval op de technocratische rationaliteit die onze tijd beheerst.

Een filosofische guerrilla

De kracht van dit boek ligt in zijn weigering om zich te conformeren aan academische conventies. Oudeweg schrijft als een intellectuele guerrillastrijder: hij valt aan vanuit meerdere posities tegelijk, schakelt moeiteloos tussen Adorno en Kaczynski, tussen Simone Weil en James C. Scott. Deze methodologische veelzijdigheid is geen zwakte, maar een bewuste strategie. Het boek belichaamt wat het predikt: denken dat zich niet laat domesticeren door disciplinaire grenzen.

Het openingsessay over Adorno's "Es gibt kein richtiges Leben im Falschen" zet meteen de toon. Oudeweg gebruikt de Frankfurter School niet als museumstuk, maar als diagnostisch instrument voor de "laatcivilisatie" – een term die door het hele boek heen resonanceert. De aftakeling die hij beschrijft is niet spectaculair maar sluipend: een beschaving die technisch steeds capabeler wordt terwijl ze moreel en intellectueel uitgeput raakt.

De machine als metafysica

Centraal in Oudeweg's denken staat wat hij de "Machinale Verlichting" noemt: de transformatie van verlichtingsidealen in algoritmische controle. In het meest overtuigende essay van de bundel – "De Dialectiek Van De Verlichting En De Machinale Verlichting" – toont hij hoe Adorno en Horkheimer's kritiek niet achterhaald is, maar profetisch. De instrumentele rede die zij analyseerden heeft zich geïncarneerd in kunstmatige intelligentie, platformeconomie en datagedreven bestuur.

Wat dit essay zo scherp maakt, is dat Oudeweg technologie niet als extern gereedschap behandelt, maar als epistemologie. Algoritmen zijn niet neutrale hulpmiddelen; ze belichamen een bepaalde manier van kijken naar de wereld – en daarmee van haar vormen. De vraag is niet of AI "goed" of "slecht" wordt gebruikt, maar welke vorm van menselijkheid überhaupt nog mogelijk is in een algoritmisch geordende werkelijkheid.

Onttrekking als politieke daad

Het meest radicale aspect van *Waar Het Denken Stokt* is misschien wel het pleidooi voor onttrekking. In zijn lezing van James C. Scott presenteert Oudeweg niet-statelijke vormen van leven niet als primitief, maar als strategisch. De vraag is niet hoe we het systeem kunnen hervormen, maar hoe we ons eraan kunnen onttrekken zonder te vervallen in utopische fantasieën.

Dit thema keert terug in essays over het platteland, lokaal

traditionalisme en ambachtelijke praktijken. Oudeweg's herwaardering van het lokale is geen nostalgische vlucht, maar een harde noodzaak: in een wereld waarin abstractie totalitair wordt, is het concrete het laatste bolwerk van menselijkheid. Zijn aanval op Marx' "idiocy of rural life" is in die zin exemplarisch – het laat zien hoe zelfs radicale kritiek blind kan zijn voor haar eigen stedelijke vooroordelen.

Cognitieve erosie en digitale dementie

De essays over aandacht, geheugen en schermcultuur behoren tot de meest toegankelijke van de bundel, maar zijn daardoor niet minder verontrustend. Oudeweg's diagnose van "brain rot" – gebaseerd op onderzoek van Nicholas Carr, Manfred Spitzer en Maryanne Wolf – laat zien dat de digitale revolutie niet alleen onze tools heeft veranderd, maar ons denkvermogen zelf aantast.

Bijzonder pregnant is zijn analyse van de NPO en de Nederlandse politiek als symptomen van cognitieve aftakeling. Deze passages zijn meedogenloos maar overtuigend: een cultuur die scherpte verwacht met onbehoorlijkheid, is een cultuur die ophoudt te denken.

Kritische kanttekeningen

Waar Het Denken Stokt is geen perfect boek. De essayistische vorm betekent onvermijdelijk dat sommige thema's slechts worden aangesneden waar ze verdere uitwerking zouden verdienen. Het essay over symbolisch denken opent bijvoorbeeld fascinerende perspectieven op pre-symbolische vormen van kennis, maar laat de lezer met meer vragen dan antwoorden achter.

Ook Oudeweg's soms apocalyptische toon kan vermoeiend werken. De constante nadruk op verval, aftakeling en erosie dreigt zijn eigen vorm van defaitisme te worden – precies wat hij elders bekritiseert. Een constructiever moment, een opening naar mogelijke praktijken van weerstand, had het boek sterker gemaakt.

Tenslotte: de intellectuele eclectiek die het boek zo stimulerend maakt, brengt ook risico's met zich mee. De snelle sprongen tussen denkers kunnen leiden tot simplificaties. Kaczynski wordt bijvoorbeeld opgevoerd zonder voldoende distantie tot zijn gewelddadige praktijk, terwijl Ellul's christelijk-anarchisme wordt geprezen zonder de theologische fundamenteen serieus te onderzoeken.

Conclusie: Een noodzakelijk ongemak

Ondanks deze kanttekeningen is *Waar Het Denken Stokt* een belangrijk boek. Het dwingt de lezer tot het hervinden van een intellectuele onbehaaglijkheid die in de hedendaagse publieke sfeer zorgvuldig wordt vermeden. Oudeweg schrijft tegen de stroom in – niet uit contrariërisme, maar uit intellectuele integriteit.

De titel is veelzeggend: dit is denken dat stopt waar het

gemakkelijk wordt, waar consensus dreigt, waar comfort lonkt. Het is denken dat zich niet laat kalmeren door technologische oplossingen of procedurele fixes. In die zin is het boek zelf een oefening in wat het bepleit: hardnekkig, ongemakkelijk en weerbarstig.

Voor wie bereid is dit ongemak te doorstaan, biedt *Waar Het Denken Stokt* iets zeldzaams: geen antwoorden, maar betere vragen. En in een tijd waarin we overspoeld worden met prefab-oplossingen en algoritmische zekerheid, is dat misschien wel het meest waardevolle wat een filosofisch werk kan bieden.

Aanbevolen voor: Lezers die Adorno, Ellul of Scott al kennen en willen zien hoe hun analyses zich verhouden tot hedendaagse technologie. Ook geschikt voor wie zich ongemakkelijk voelt bij de digitale status quo maar geen taal heeft gevonden voor dat onbehagen.

Af te raden voor: Wie op zoek is naar praktische handleidingen of optimistische toekomstvisies. Dit is geen zelfhulpboek.

Beoordeling: ★★★★★☆ (4/5) – Een scherpzinnige, verontrustende en noodzakelijke interventie in het hedendaagse denken over technologie en menselijkheid.